

DLA doktori értekezés tézisei

Tóth-Takáts Judit

Változatok a Te Deum dallamára

Újabb adatok latin forrásokból

Témavezető: Prof. Szendrei Janka DSc

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. számú művészet- és művelődéstörténeti
tudományok besorolású
doktori iskola

Budapest

2013

I. A kutatás előzményei

A Te Deum történetének jelentős szakirodalma van. Alapvető átfogó történeti és szövegelemző munkának számít mindenekelőtt három kutató, Julian,¹ Cagin² és Kähler³ egy-egy műve. A szöveg eredetét keresve liturgikus párhuzamokat fedeztek fel a Te Deum és különböző régi rítusok között, rávilágítottak egyes verssorok későbbi keletkezésére és betoldására – például bizonyos eretnek tanokkal szemben való állásfoglalásként – és a szöveget magyarázva, értelmezve tettek kísérletet a keletkezés körülményeinek felvázolására – a régi legendák ellenében.

A Te Deum dallamáról is készültek tanulmányok, a dallamváltozatok felkutatásában és elemzésében két kutató járt az élen, Németországban Peter Wagner, Magyarországon pedig Szendrei Janka. Munkáikkal betekintést nyújtanak a dallamváltozatok sokszínűségébe, összehasonlító elemzéseikkel kiemelik egy-egy sajátos hagyományt.

¹ *A Dictionary of Hymnology*. Edited by John Julian: Volume II. P-Z. (New York, 1957): 1119-1134. o.

² Cagin, Paul: *Te Deum ou Illatio? Contribution a l'Histoire de l'Euchologie Latine*. (Solesmes, 1906)

³ Kähler, Ernst: *Studien zum Te Deum und zur Geschichte des 24. Psalms in der alten Kirche*. (Göttingen, 1958)

V. Az értekezés kibővített tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Kiadvány és előadás:

– Dobszay László–Takáts Judit: „A sequentia”.

In: *Egyházzenei Füzetek* II/9. (Budapest, 2006).

– 2010. március 11. Zsoltárkonferencia (Országos Rabbiképző Zsidó Egyetem): Zsoltározás, és a 95/94. zsoltár előadásmódja a zsidó és a nyugati keresztény liturgiában.

Koncert:

– 2008. május 7. Budapest, Aeila Sabina Zeneiskola:
Charles Tournemire: Improvisation sur le „Te Deum”

– 2009. február 20. Budapest, Szt. Teréz templom:

Louis Marchand: Te Deum

IV. Eredmények

Témaválasztásommal az volt a célom, hogy a Te Deum dallamának változatait – az elérhető forrásokból származó lejegyzéseket újakkal kiegészítve – rendszerezve bemutassam. Jelentős eredmény és a kutatási területen új felfedezés – alátámasztva két saját kutatásból való lejegyzéssel, egy meglévőnek pedig pontosított olvasatával –, hogy a négy dallamformulás dallamváltozat nem kizárólag magyar hagyomány, hanem Európa különböző területein elterjedt variáns lehetett.

További eredménynek számítana, ha a mai egyházi gyakorlatban is helyt kaphatna ez a – bizonyítottan az egykori magyar gyakorlatban is élő – dallamváltozat, megfelelő magyar szöveggel. Szendrei Janka és Dobszay László munkájuk során konkrét javaslatot is tettek ennek megoldására.⁵

⁵ Szendrei Janka: „A Te Deum mint ökumenikus örökségünk”. *Magyar Egyházzene X/2-3 (2002/2003)*: 231-233. o.

Legtöbbet az alábbi tanulmányaikat forgattam:

Wagner, Peter: „Das Te Deum”. *Gregorianischen Rundschau* 6 (1907): 49-55. 65-70. 81-85. 98-104. 114-118. o.

Wagner, Peter: *Einführung in die Gregorianischen Melodien III*. Gregorianische Formenlehre. Leipzig, 1921. 224-264. o.

Szendrei Janka: „Első hangjegyes népénekünk. A Te Deum-dallam magyarországi története”. In: Vargyas Lajos (szerk.): *Népzene és zenetörténet III*. Budapest: Editio Musica, 1977. 102-133. 262-277. o.

Szendrei Janka: „A Te Deum mint ökumenikus örökségünk”. *Magyar Egyházzene X/2-3 (2002/2003)*: 221-233. o.

Szendrei Janka: „Altius canuntur? Durandus on the Performance of the Te Deum”. In: Edited by Terence Bailey and László Dobszay: *Studies in Medieval Chant and Liturgy in Honour of David Hiley*. Budapest, 2007. 413-424. o.

A lengyelországi forrásokat Jerzy Morawski⁴ foglalta össze, írása szintén segítségemre volt a dallamváltozatok összehasonlításánál.

⁴ Morawski, Jerzy: „The Te Deum laudamus in Polish Manuscripts”. In: Edited by David Hiley and Gábor Kiss: *Dies est leticie. Essays on chant in Honour of Janka Szendrei*. (Ottawa, Canada: The Institute of Mediaeval Music, 2008), 393-412. o.

A Te Deum dallamváltozatai viszonylag kis számban, változatos területi megoszlással elérhetők, így átfogó, rendszerező jellegű munka még nem született a témában.

II. Források

Dolgozatom forrásai latin liturgikus könyvek kéziratai kódex, mikrofilm, illetve digitalizált formátumban. Már meglévő – átírt, feldolgozott – forrásokat az eredetivel való összevetést követően, vagy (amennyiben a lejegyzés nem egyértelmű) az eredeti mellé téve használtam fel. Egy-egy prágai⁶ és párizsi⁷ könyvtárban saját kutatásokat folytattam. A prágai kutatást katalógus segítette, amelynek nyomán 12 forrásban találtam teljes hangjelzett Te Deum-ot. Párizsban – katalógus hiánya miatt – 107 forrás (kódex és mikrofilm) áttanulmányozásával öt hangjelzett tételt, egy részletet, továbbá négy kottás incipitet és öt rubrikában lévő jelzést találtam.

⁶ Praha, Národní knihovna České republiky.

⁷ Paris, Bibliothèque Nationale de France.

III. Módszer

Munkámat mindenekelőtt a Te Deum eredetének, liturgikus történetének tanulmányozásával kezdtem, amelyhez a szöveget elemző könyvek, tanulmányok kapcsolódtak. Ezután tértem át a zenei megközelítésre, párhuzamosan olvasva a szakirodalmat és egy-egy dallamváltozaton megfigyelve a különböző megállapításokat, a dallamformulák alakulását. Munkám mindezek után a dallamváltozatok feltérképezésével folytatódott, amely magába foglalta az új források átírását és a már meglévőknek az eredetivel való összevetését követően a dallamváltozatok feldolgozását – tanulmányozását, csoportosítását, értékelését.

A dolgozat felépítése is ezt a rendet követi: a Te Deum eredetének, szövegének és dallamának ismertetése után következik az összehasonlító elemzéssel foglalkozó központi fejezet, amelyben három nagy csoportra osztva mutatom be a Te Deum dallamváltozatait. Az ezt kiegészítő függelékben pedig a dolgozat anyagát képező dallamváltozatok – a már meglévők és az új forrásokból származók egyaránt – olvashatók modern átírásban.